

Saggio professionale-Stručni rad-Professional paper

UDK 338.48(091)

338.48(497.5 Poreč)

DOI: 10.32728/studpol/2022.11.01.05

SAŽETI PRIKAZ POVIJESNOGA RAZVOJA TURIZMA GRADA POREČA – OD RANIH PUTOPISA DO DRUGOGA SVJETSKOG RATA

Matteo Legović
malegovic@unipu.hr

Hermína Maras Benassi
hermina.maras@yahoo.com

„Poreč, talijanski Parenzo, latinski Parentium, germanski Parens, minijaturni gradić neprocjenjivog povijesnog, kulturnog, duhovnog, gospodarskog pa i političkog značenja.“ (Orlić, 2006, 5)

SAŽETAK

Zahvaljujući svojoj poziciji na Jadranu i Mediteranu, Istra je tijekom stoljeća bila posjećena od strane brojnih europskih putnika, kojima je njezina bogata antička baština služila kao inspiracija za stvaralaštvo. Razvojem modernoga turizma polovicom 19. stoljeća na istarskom poluotoku razvijaju se prve moderne turističke destinacije, odnosno klimatska lječilišta. Cilj je rada analizom sekundarnih izvora istražiti povijesni razvoj turizma grada Poreča, jedne od danas najpoznatijih turističkih destinacija u Hrvatskoj. Prvi dio rada posvećen je analizi ranih putopisa i putnika koji su, od kasnoga srednjeg vijeka i renesanse pa sve do 19. stoljeća, posjetili i opisali grad Poreč. Glavni dio rada detaljno analizira povijesni razvoj turizma na području grada Poreča od polovice 19. stoljeća do Drugoga svjetskog rata. To je period koji označava početak modernoga

turističkog razvoja grada; objavu prvih turističkih vodiča, organizirane posjete grada te razvoj moderne turističke infrastrukture. Naglasak istraživanja stavljen je na analizu razvoja Poreča kao destinacije ljetnoga morskog kupališta i klimatskoga lječilišta, što ukazuje kako se Poreč prije više od sto godina razvijao kao cjelogodišnja destinacija posebnih oblika turizma.

Ključne riječi: povijest turizma, putopisi, kulturno-povijesna baština, Poreč.

UVOD

Istra je, kao rubni poluotok Sredozemnoga mora i granično područje mediteranske multikulturne civilizacije (Bertoša, 2003), od razdoblja humanizma i renesanse pa sve do početka 20. stoljeća, služila kao inspiracija za stvaralaštvo brojnim Europljanima (Monnesland, 2019). Važnu ulogu za razvoj mediteranskih kultura imala je putopisna književnost, unutar koje su nastale imagologija i imaginariji Mediterana (Bešker, 2021). Od klasičnih grčkih i rimskih epopeja i mitova, kao što su Odisejeva putovanja, pa sve do grandturovskih i kasnije romantičarskih putopisa, može se pratiti artikulacija kulturnih identiteta, predodžba i slika Mediterana (Urošević, 2014a). Tako se i europski putopisi o Jadranskoj obali mogu tumačiti kao „odraz turističke aktivnosti u književnim djelima i specifičan oblik interpretacije kulturne i prirodne baštine“, a imali su važnu ulogu u „povezivanju naroda i upoznavanju kultura, posredovanju znanja i unapređenju međusobnog razumijevanja, stvaranju kulturnih predodžbi i artikulaciji (trans)nacionalnih identiteta“ (Urošević, 2014a, 277). Putopisna književnost može se analizirati unutar *imagoloških studija* koje istražuju nacionalne predodžbe u književnosti (Dukić i dr., 2009), ali i u kontekstu *kulture putovanja* koja „dopušta povezivanje književnih, socijalnih, kulturnih i političkih dimenzija literature turističkih/putničkih vodiča i uspostavljanje veza sa širim društvenim procesima“ (Duda, 2012, 25).

Od sredine 19. stoljeća hrvatski je Jadran, zahvaljujući naporima uložanim od strane Austro-Ugarske Monarhije za razvoj Austrijskoga primorja (kasnije Austrijske rivijere), postao svojevrsna mediteranska

Arkadija te europski intelektualci, umorni od urbane, industrijalizirane civilizacije, pronašli su bijeg u imaginarnoj egzotici Jadrana (Urošević, 2014b). Razvoj modernoga turizma od polovice 19. stoljeća, koji je u Istri bio uvjetovan prvo razvojem parobrodske linije *Austrijskoga Lloyd*a te kasnije željezničkim linijama uspostavljenima od strane Južnih željeznica, i istarski gradovi pokušali su slijediti tadašnje trendove razvoja elitnih turističkih destinacija Francuske i Italije te su se razvijala prva klimatska lječilišta poput Opatije, Brijuna i Rovinja (Blažević, 1987, Urošević, 2014b).

Poreč se smatra tipičnim mediteranskim naseljem s dva lica; povijesno lice s bogatim antičkim i srednjovjekovnim nasljeđem i urbanim razvojem grada te drugo lice nastalo razvojem turističke djelatnosti (Blažević, 1984). Porečki turizam danas je okarakteriziran kao masovni, s prevladavajućim modelom sunca i mora te visokom sezonalnošću, a razvoj masovnoga turizma u Poreču započinje pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća, oporavkom emitivnih tržišta od posljedica Drugoga svjetskog rata. Tada se osnivaju velike hotelijersko-turističke tvrtke Riviera holding i Plava Laguna Poreč te za vrijeme socijalističke Jugoslavije Poreč postaje najrazvijenija turistička destinacija na istočnom Jadranu (Benassi i Maras Benassi, 2021, Orlić, 2007). U jednom od svojih kapitalnih djela o povijesnom razvoju turizma Istre, Blažević (1984) već postavlja pitanje kako je Poreč, zahvaljujući kombinaciji tradicijskih mediteranskih zanimanja i strujanjima prema obalama toplih mora, postao najrazvijenija turistička destinacija na Jadranu. Glavni je cilj ovoga istraživanja analizirati i sažeto prikazati povijesni razvoj turizma Poreča; od prvih europskih putnika koji su posjetili i opisali grad u svojim putopisima, njegovih početaka sredinom 19. stoljeća sve do Drugoga svjetskog rata. Naglasak je u radu stavljen na analizu razvoja Poreča kao destinacije kupališnoga turizma i klimatskoga lječilišta, odnosno razvoja cjelogodišnjega turizma temeljenoga na prirodnim, ali i kulturnim resursima. Kvalitativno istraživanje provedeno je metodom analize sekundarnih izvora te njihovom interpretacijom. Pregledom glavne literature koja tematizira ovu tematiku (Blažević, 1984, Blažević, 1987, Monnesland, 2019, Orlić, 1990, Vukonić, 2007), autori žele analizirati nedovoljno istraženi dio mikropovijesti Istre i Poreča.

1. EUROPSKI PUTOPISCI I PUTNICI U POREČU

Hodočasnički putopisi iz kasnoga srednjeg vijeka i renesanse svjedoče kako su se brojni europski putnici pomorskim putom, nakon isplovljavanja iz Venecije, zaustavljali u Poreču. Barnard von Breydenbach bio je njemački plemić koji je 1483. krenuo na hodočašće u Svetu zemlju, te njegov putopis *Peregrinatio in Terram Sanctam* je prvi tiskani ilustrirani putopis. Putopis sadrži drvoreze lučkih gradova na pomorskoj ruti, a njegova veduta Poreča jedna je od najstarijih slika grada koja je kasnije često kopirana (Monnesland, 2019). Među ranim hodočasničkim putopisima u kojima se spominje Poreč ističu se Roberto Sanseverino te njegov putopis *Viaggio in Terra Santa* iz 1458., putopis Williama Weya iz 1462. te Alessandro di Filippo Rinuccini i njegov putopis *Sanctissimo peregrinaggio del Sancto Sepulcro* iz 1474. u kojem opisuje dolazak u grad: „Pod slabim su vjetrom jeruzalemski poklonici krenuli iz Venecije u ponoć i jakom bonacom lagano plovili u smjeru Poreča” (Bertoša i Giudici, 2013, 9).

Konrad von Grünenberg je 1486. iz Venecije krenuo za Svetu zemlju, a tijekom putovanja je posjetio i Poreč. U svojem putopisu *Beschreibung der Reise von Konstanz nach Jerusalem (Hodočasničko putovanje od Konstanza do Jeruzalema)* opisuje sljedeći događaj: „Trećeg dana u lipnju, oko deset sati navečer, zapuhao je živahan povjetarac; razapeli smo jedra i plovili cijelu noć i sljedeći dan prema Poreču, u koji smo stigli oko podneva. Brod je tu spustio jedra i bacio sidro, a brodovlasnik je poslao ljude u grad da kupe nekoliko goveda, ovaca i koza. Uvečer se digao vjetar i posada brže-bolje razapela jedra; no vjetar je uskoro malaksao i nastala je bonaca, to jest tišina, pa smo samo plutali cijele noći. Grad Poreč je biskupija i u njemu počivaju dva sveca: sveti Mavro i sveti Eleuterije. Udaljen je sto milja od Venecije. Iznad grada je samostan, u kojem blago počiva sveti Nikola, pokraj nekih velikih znamenja njegove čudotvorne moći. Samostan su utemeljili pomorci odnosno pomorski kapetani. Nedaleko od samostana, na istom brežuljku, nalazi se visoki okrugli toranj; podignut je kao osmatračnica, da bi se moglo vidjeti što dalje prema moru, da se uoče gusarski brodovi ako se okupe s namjerom da poharaju grad“ (Monnesland, 2019, 280).

Godine 1574. Pierre Lescapier u putopisu *Od Venecije do Konstantinopola* naziva udaljenost između Venecije i Poreča *parenzana* te

to rabi kao naziv za mjeru od sto venecijanskih milja, odnosno 54 nautičke milje (Vukonić, 2007). Krajem 16. stoljeća njemački pjesnik i bakrorezac Daniel Meisner objavio je *Thesaurus Philo-Politicus* s 830 gravira gradova, među kojima i Poreča. Nijemci Georg Braun i Franz Hogenberg 1572. objavili su prvi svezak knjige *Civitates Orbis Terrarum*, atlas koji sadrži i vedute Poreča (Monnesland, 2019). Kapetan Henry Austell u svojem putopisu iz 1585. navodi kako je posjetio Poreč i noć proveo u biskupskom kaštelu. Godine 1609. William Lithgow u putopisu opisuje povijest i mitološke priče Poreča, u čijoj je luci potražio zaklon od jakoga nevremena:

„Krenuvši na put iz Venecije, brod je zahvatilo jako nevrijeme.
Puhali su jugo i zapadnjak,
kapetan nije bio spretan u upravljanju brodom, a nije ni
posjedovao kompas. Bili su prisiljeni
potražiti zaklon u luci u Poreču, o kojem autor iznosi
povijesne, bolje rečeno mitološke
priče i zanimljive podatke o regiji. Razgledao je ruševine
Justinopolisa, današnjeg Kopra.
Bilježi da je tada izgubio na važnosti i da su glavni gradovi
Istre Poreč, Umag, Pula i Rovinj.
Na putu prema jugu prošli su otočje Brijuni, gdje se, po
njegovim riječima, vadi izvrstan
mramor, nazvan istarskim, koji krase mletačke palače“ (Bertoša
i Giudici, 2013, 15).

W. Oppenheim u djelu *A Geographical and Statistical Account of the Cisalpine Republic, and Maritime Austria* iz 1789. opisuje Poreč sljedećim riječima: „Porečka regija ima plodnu zemlju, ali samo 4.000 stanovnika koji žive u 8 sela i nisu u stanju priskrbiti dovoljno ruku za obradu zemlje. Poreč je solidno izgrađen grad, smješten na stijeni, a luka mu je prikladna za velike brodove; sjedište je biskupije, ima lijepu katedralu i uglavnom ga nastanjuju obitelji koje su izbjegle s Krete nakon turske okupacije“ (Monnesland, 2019, 281). Krajem 18. stoljeća Poreč je posjetio i Alberto Fortis, istaknuti europski putopisac, koji je jadransku obalu intenzivno opisao u djelu *Put po Dalmaciji* (Urošević i Urošević-Hušak, 2016).

Ugledni egiptolog i potpredsjednik *British Archaeological Associationa*, John Gardner Wilkinson, 1848. objavio je knjigu pod

naslovom *Dalmatia and Montenegro with a Journey to Mostar in Herzegovina and Remarks on the Slavonic Nations, the History of Dalmatia and Ragusa, the Uskoks...* U djelu donosi iskustva sa svojih putovanja po Istri i Dalmaciji te spominje Pulu, Rovinj i Poreč uz ostale gradove Istre. Njemački zemljopisac, putnik i pisac Johann Georg Kohl posjetio je Istru i Dalmaciju 1850. i godinu dana poslije napisao knjigu *Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro*. Kao ljubitelj starina, u svojem putopisu donosi brojne opise istarskih i dalmatinskih crkvi, a detaljno opisuje i porečku baziliku (Bertoša i Giudici, 2013). John Mason Neal u svojem djelu *Notes, Ecclesiological and Picturesque on Dalmatia, Croatia, Istria, Styria* iz 1861. navodi sljedeće opise grada Poreča: „Malo izvan Vižinade, telegraf skreće ulijevo na putu prema Rovinju i Puli. Naša cesta prati obalu, i kroz krajolik rastuće ljepote, stigli smo u Poreč, 12 milja od Buja, oko sumraka. Katedrala ovog grada nas je u načelu uvela u Istru. S obzirom da je zasigurno jedna od najposebnijih crkvi koje su nam ostavili primitivna vremena, čitatelj se neće začuditi što je dosta dugo i iscrpno opisujem. Tek mali broj posjetitelja dolazi u ovaj grad-grad koji je, međutim, u duhovnom smislu možda jedino iza Rima i Ravenne. Poreč se nalazi na poluotoku; njegovih 2.500 stanovnika potpuno popunjavaju rt. Okrug, čije je glavno mjesto, ima 8.249 duša i 10 župa. Otok sv. Nikole štiti luku s jugozapada i čini je potpuno okruženom i zaštićenom“ (Monnesland, 2019, 281). Njemački putnik i pisac Alexander von Warsberg 1871. objavljuje knjigu *Odyseische Landschaften* koja sadrži maštovite slike gradova, povijesne podatke o rimskoj povijesti Poreča i Pule te autor „zamišlja kako su izgledali ljetnikovci na istarskoj obali prije dvije tisuće godina“ (Bertoša i Giudici, 2013, 28).

Poreč je posjetio i poznati francuski književnik i putopisac Charles Yriarte, a opisi i skice grada nalaze se u tri njegova djela; *Les bords de l'Adriatique et le Montenegro* iz 1878., *Trieste e l'Istria* iz 1875. i *L'Istrie et la Dalmatie* iz 1874. (Istarska enciklopedija, 2021, Monnesland, 2019). Putopisna djela Charlesa Yriarte ne sadrže isključivo opise gradova i obale već predstavljaju njegovu težnju k svraćanju pozornosti na zaboravljeni, rubni dio svijeta koji se nalazio na pragu ulaska u modernu Europu. Njegovi putopisi posvećeni Istri imali su veliki odjek u francuskim intelektualnim krugovima, a izravno su utjecali kao inspiracija za Julesa Vernea koji je radnju svojeg romana *Mathias Sandorf* smjestio u Istri (Bertoša, 1999).

Yriarte (1999, 31) u putopisu *Istra i Dalmacija* opisuje povijest i izgled grada: „Poreč ima veće značenje nego što to na prvi pogled odaju njegovi izgledi i veličina. Tu je sjedište istarskog sabora i biskupova rezidencija. Njegova bi prošlost bila dovoljan za vrlo zanimljivu povijesnu knjigu: nijedan grad osim istočne obale Jadrana, osim Zadra, nije imao tako burnu sudbinu. Danas Poreč ima oko četiri tisuće duša; grad je ugodan, čist, dobro održavan; osjeća se stanovito blagostanje... Poreč je mali mletački gradić izrastao na staroj antičkoj koloniji; obje su epohe ostavile snažne tragove što mu daje vrlo osebujan dvojni karakter.“

Sir Thomas Graham Jackson, jedan od najistaknutijih arhitekata svojega vremena, mnogo je putovao Bliskim istokom i Balkanom. Godine 1887. izdao je u tri knjige djelo *Dalmacija, Kvarner i Istra* u kojima je detaljno opisao unutrašnjost porečke crkve i sam grad: „Porečki je poluotok ravan i grad je položen nisko te ne prikazuje ništa od imponantne slikovitosti Rovinja ili Pirana; no njegovoj fronti prema moru, s ostacima starih gradskih zidina i nepravilnom linijom kuća i loža, ne manjka privlačnosti. Uske ulice obiluju venecijanskim balkonima i prozorima gotičke i renesansne arhitekture, od kojih su neki iznimno lijepi, a pogled ponegdje naleti na djelić rimskog rada koji upotpunjuje kontinuitet porečkih spomenika“ (Monnesland, 2019, 283).

Edward Augustus Freeman, poznati engleski povjesničar, bio je angažiran u politici i branio je balkanske narode u borbi protiv Turaka. Godine 1881. objavio je knjigu *Skice iz zemalja susjednih Veneciji (Sketches from the Subjects and Neighbour Lands of Venice)* u kojoj je detaljno i opisivao grad Poreč i njegove spomenike: „Na strani koja bi inače bila otvorena prema Jadranu, mali otok Sveti Nikola zatvara raj koji čuva okrugla mletačka kula [...]. Crkva je istinski otmjena, a njene arkade sačuvale su nam najrječitije primjere oblika veličanstvene bazilike. Svaki luk zaslužuje pomno proučavanje, jer u Poreču kapiteli izgledaju kao da nisu kvarili ranije građevine, već kao da su bili sagrađeni za samu crkvu“ (Monnesland, 2019, 288). Opisi Eufrazijeve bazilike u Poreču nalaze se i u opsežnoj enciklopediji *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* iz 1891.: „Porečka je crkva bazilika bizantinskog stila i najbolje vrste, iako nije najveća [...]“ (Monnesland, 2019, 284).

2. POČECI RAZVOJA POREČKOGA TURIZMA

U vrijeme antike na području porečkog agera nastale su prve rustikalne vile s rekreativnom namjenom, a prvi moderni turisti javljaju se u Poreču u 19. stoljeću. Bertoša (2003) prenosi zanimljivu anegdodu istarske povijesti 17. stoljeća kada su službena izvješća Mletačke Republike prenosila opise polupraznih i jedva naseljenih istarskih gradova, napuštenih mjesta, punih bolesti, truleži i smrti. Godine 1623. rašporski kapetan Andrea Contarini sugerirao je Mletačkom Senatu da se tri najteže pogođena grada (Novigrad, Poreč, Pula) očiste i nasele novim stanovništvom. Uz to što je u Poreču čišćenje uključivalo naseljavanje obrtnika, otvaranje trgovina, privlačenje brodova, postajala je i ideja prema kojoj se težilo da grad postane prisilno prebivalište bogatih prognanika iz Venecije gdje bi u Poreču u „razonodi, lovu i ribolovu“ odslužili svoju kaznu. Bertoša (2003, 158) pritom zaključuje kako „unatoč jasnoj poruci da je Poreč namjeravao pretvoriti u izgoničko-kažnjeničku koloniju, Contarinijev je prijedlog nesumnjivo prvi nagovještaj turističke budućnosti grada i okolice“. Uz to, potrebno je istaknuti i činjenicu da su već na veduti Poreča iz 1775., koju je izradio Giovanni Valle iz Kopra, prikazani kupači u moru ispred tadašnjega brodogradilišta u gradskoj luci koji plivaju prsno, leptir i leđno (*a rana, a striga, a morto*). Upravo to ukazuje da je tradicija kupanja u Poreču starija od razvoja modernoga turizma u 19. stoljeću (Blažević, 1987).

Ključni preduvjet za razvoj modernoga turizma u Istri bio je razvoj infrastrukturne povezanosti. *Parobrodsko društvo Austrijskog Lloyd* osnovano je 1836. u Trstu, a sama parobrodsko linija povezivala je gradove istočne obale Jadrana. Za potrebe novouspostavljene parobrodsko linije *Austrijskoga Lloyd* iz Trsta, koji je između ostaloga povezivao i Poreč s ostalim jadranskim gradovima, G. Riger je 1845. nacrtao plan grada Poreča i jedan dio obale. Pietro Kandler, istaknuti talijanski povjesničar, iste je godine objavio prvi turistički vodič o Poreču pod nazivom *Cenni al forestiero che visita Parenzo (Napomene strancu koji posjećuje Poreč)*. Kasnije se objavljuju i turistički vodiči Pule i Novigrada. Vodič je tiskao Austrijski Lloyd te je nastao zbog potrebe putnika koji su sve više putovali Jadranom (Blažević, 1987). Kandler (1845, 3) kroz vodič detaljno opisuje povijesni razvoj grada te njegove kulturne znamenitosti, a vodič posvećuje

Poreču jer smatra da je to drugi istarski grad, nakon Pule i izuzev Trsta, s najvećim brojem antičkih spomenika: „La benigna accoglienza fatta ai cenni su Pola, che ora in liercolo si divulgano per cura dell’i. r. Privilegiato Lloyd austriaco, ha dato animo all’autore di essi di far loro tener dietro anco qualche cenno sopra Parenzo, siccome quella fra città istriane che per antichi monumenti è a Pola seconda, non calcolata Trieste, della quale tipografia del Lloyd ha pubblicato la guida“.

Osamdesetih godina 19. stoljeća započeli su brojni individualni i grupni posjeti Poreča, koji je u tom periodu bio glavni grad Istre, a osnovni motiv dolaska bila je bogata kulturno-povijesna baština. Zajednička osobina tadašnjih putovanja u Poreč bilo je obvezno razgledavanje Eufrazijeve bazilike, dolazak morskim putem te dočekivanje i ispraćaj gostiju limenom glazbom. Godine 1884. jahtom *Farnese* vojvoda od Parme posjećuje Poreč zajedno sa suprugom te kočijom iz Poreča posjećuje i Vrsar. Iste godine u grad dolazi kineski ambasador Li Fong Pao, gospodin Helfert (predsjednik Centralne austrijske komisije za spomenike kulture i starine), grof Wurmbrand i grof Wilczek. Godine 1895. Poreč posjećuje austrijska nadvojvotkinja Stephanie jahtom *Fantasia*, a 1886. austrijski nadvojvoda Karl Stephan. Iste godine oko 100 izletnika posjetilo je Poreč brodom *Adriana* iz Pule. Svi ugledni gosti koji su posjećivali Poreč često bi bili primljeni kod markiza Polesini u dvorcu Isabella na otoku Sv. Nikole. Za razvoj turizma u Poreču bitno je istaknuti da je 1885. otvoren prvi istarski muzej, *Pokrajinski muzej u Poreču*, a prilikom njegova otvaranja vrijedne poklone su muzeju dali pojedinci iz Poreča, Vižinade, Brtonigle, Oprtlja, Pazina, Vodnjana i drugih mjesta. U veljači 1887. Poreč su posjetili nadvojvoda Karl Stephan i nadvojvotkinja Maria Theresia, zatim u rujnu vojvoda i vojvotkinja od Edinburga jahtom *Surprise*, a u srpnju je oko 100 izletnika iz Poreča otputovalo za Veneciju. 1889. Poreč posjećuje nadvojvoda Karl Ludwig i nadvojvotkinja Maria Theresia jahtom *Maria Theresia*, a iste godine brodom *Greif* porečke starine je razgledao barun Sterneck, komandant austrijske ratne mornarice (Blažević, 1987).

3. IZGRADNJA PRVE MODERNE TURISTIČKE INFRASTRUKTURE

Važna prekretnica za razvoj Poreča kao destinacije kupališnoga turizma bila je 1893. kada se osniva konzorcij za gradnju prvoga javnoga kupališta u Poreču, *Bagno Parentino*, otvorenoga 1895. na otoku Sv. Nikola. Projekt prvoga porečkoga kupališta napravio je ing. arh. Arduino Berlam iz Trsta, za zidarske radove bio je zadužen Pietro Petronio iz Pirana, a radovi u drvu djela su domaćih majstora (Blažević, 1987). Blažević (1987, 90) navodi kako su povodom otvaranja kupališta u gradu osvanuli plakati s cijenama te rasporedom sati kupanja za muškarce i žene: „Martedì prossimo sara aperto il bagno sul isola S. Nicolo. L'avviso relativo pubblicato dall Amministrazione del bagno porta tariffa per gli adulti ed fanciulli e l'orario per gli uomini e per le signore“. Na kupalištu su se nalazile 24 kabine, a karte za čamac do otoka i karte za ulaz u kupalište kupovale su se u porečkoj slastičarnici *Cibin*. Za vrijeme talijanske uprave, kupalište *Bagno Parentino* postalo je poznato kao *Bagno Garibaldi*, a uz kabine na kupalištu se nalazio solarij, klupe i ležaljke te uređeni ulazi u more (Uljančić, 2020). Kupalište *Bagno Parentino* služilo je kao miješano kupalište za muškarce i žene do 1910. kada je izgrađeno kupalište *Riviera* na južnoj strani grada. Tada je *Bagno Parentino* postalo kupalište rezervirano za žene, a novo kupalište za pripadnike oba spola te su poslije izgrađena i kupališta *Diga*, *Vallestrin* i *Bagni Materada* (Blažević, 1987, Orlić, 1990).

U srpnju 1895. u Poreč je doputovalo oko 250 izletnika iz Izole brodom *San Marco*, oko 50 izletnika iz Trsta brodom *Egle*, oko 230 izletnika iz Trsta brodom *Arciduca Ferdinando Massimiliano*. Među istaknutim gostima, 1895. Poreč su posjetili austrijski ministar rata Krighammer s djecom i kontraadmiral Casini, a godinu dana poslije talijanski ministar rata Stanislao Mocenni. Godine 1899. Poreč su posjetili nadvojvoda Karl Stephan jahtom *Ossero*, zatim nadvojvoda Franjo Ferdinand jahtom *Parenzo*, te grof Goess (Blažević, 1987).

Lokalne vlasti u Poreču 1900. donijele su odredbu kojom su vlasnici hotela, svratišta i gostionica bili dužni imati cjenik jela, pića i soba te ga držati na vidnome mjestu i pokazati gostima: „In ogni locale d'esercizio saranno oltreccio da tenersi a disposizione del publico uno o piu liste a

secondo del bisogno. Inoltre nelle singole stanze degli alberghi dovre essere affisso il prezzo di affitto per la rispettiva stanza“ (Blažević, 1987, 100). Godine 1902. Poreč je posjetio i talijanski pisac Gabriele D'Annunzio, bio je gost markiza Benedetta Polesinija te je u knjigu utisaka napisao: „Poreč je zlatni cvijet Istre“. Između 1902. i 1903. Porečani su brodovima *Arsa i San Marco* organizirali brojne jednodnevne i višednevne izlete tijekom koji su posjećivali Novigrad, Umag, Trst, Lijski kanal, Rovinj i Veneciju (prilikom blagdana *Festa del Redentore*). Godine 1908. Poreč se u službenoj austrijskoj statistici navodi kao turističko mjesto s 2590 posjetitelja i nalazio se na 46. mjestu između 195 klimatskih, banjskih i primorskih lječilišta austrijskoga dijela Monarhije. Ovaj podatak ukazuje kako je Poreč držao relativno visoko mjesto s obzirom na to da je Opatija bila na drugom mjestu s 34.043 posjetitelja (Blažević, 1987).

Početak 20. stoljeća Poreč je bio privlačna destinacija mnogim izletnicima te je imao važnu ulogu upravno-političkoga središta u kojem su se održavale sjednice Istarskoga pokrajinskog sabora, ali nije imao reprezentativan hotelski objekt. Tako se u proljeće 1910. u Poreču otvara prvi suvremeni hotel *Riviera* koji je izgradilo *Austrijsko akcionarsko društvo Riviera* (Österreichische Riviera Aktiengesellschaft). Hotel je bio u vlasništvu poduzetnika Friedricha Kleina, a prema nekim izvorima u vlasništvu njegova sina Waltera. Friedrichu Kleinu, inače vlasniku hotela *Wienerheim* u Opatiji, kada je zatražio dozvolu za gradnju hotela *Riviera*, suprotstavili su se vlasnici svratišta i gostionica bojeći se konkurencije suvremenoga hotela. Iz toga se razloga Klein obratio upravi *Austrijskoga Lloyd*a u Trstu da mu prodaju dio mora u porečkoj luci i tako je na umjetno napravljenom nasipu izgradio hotel *Riviera*. Bio je to hotel prve kategorije s oko 70 soba, apartmanima, kupaonicama, kuhinjom, kavanom, restoranom, poštom, telefonom i garažom (Blažević, 1987), a reklamirao se kao „[...] morsko kupalište i zračno lječilište južno od Trsta, zaštićeno od bure i bez komaraca[...]“ (Orlić, 1990, 33). Povodom novootvorenoga hotela vlasnik je izdao i reklamnu omotnicu za pisma sa sljedećim tekstom na njemačkom jeziku: „Parenzo – Seebad und Luftkurort südlich von Triest“, odnosno Poreč – morsko kupalište i zračno/klimatsko lječilište južno od Trsta (Blažević, 1987, 136). Tadašnje novine (najvjerojatnije *Polaer Tagblatt*) pisale su sljedeće o novootvorenom hotelu: „Hotel *Riviera* svojim gostima

pruža morsko i klimatsko liječenje, te dobro računa na prolaznike koji prave izlete u ovaj interesantni i za široku publiku još skoro nepoznati dio Istre“ (Blažević, 1987, 137).

4. RAZVOJ POREČA KAO ZIMSKOGA KLIMATSKOG LJEČILIŠTA I DESTINACIJE LJETNOGA KUPALIŠNOG TURIZMA

Zanimljivo je kako nakon razvoja klimatskih lječilišta Opatije, Brijuna i Rovinja, Mauro Gioseffi 1925. objavljuje dojmljivo djelo pod nazivom *La costa istriana nella sua importanza climatologica e talassoterapica* u kojoj je detaljno analizirao ključne pozitivne čimbenike i preduvjete (kao što su klima, temperatura, vlažnost zraka, padaline) za razvoj Istre kao destinacije klimatskoga lječilišta (Gioseffi, 1925).

Nakon otvorenja prvoga suvremenoga hotela *Riviera* 1910., Poreč se započeo reklamirati kao ljetovalište i zimovalište sa zdravim podnebljem i klimom koja je identična klimi u Nici na Azurnoj obali. Blažević (1987) navodi da je 1912. Poreč raspolagao sa sljedećim smještajnim kapacitetima: hotel *Riviera* sa 70 soba, hotel *Sanremo* s 24 sobe, hotel *Alla città di Trieste* s 20 soba, kupalište *Bagno Parentino* s 50 kabina i kupalište *Bagno Riviera* s 24 kabine. Godine 1913. započelo je kopanje temelja i za gradnju hotela *Venezia*, kao dependanse hotela *Riviera*, a vodila ga je Theresa Klein, supruga Friedricha Kleina. Tijekom gradnje hotela *Venezia* blizu obale na dubini od jednoga metra pronađen je rimski nadgrobni spomenik koji je vlasnica poklonila arheološkom muzeju u Poreču. Uoči Prvoga svjetskog rata u Poreču se uz hotele *Riviera*, *Venezia* i *San Remo* nalazilo i nekoliko svratišta i gostionice: *Albergo alla città di Trieste*, *Albergo alla città di Parenzo*, *Albergo all'abbondanza*, *Albergo all'antica grotta* i *Albergo alla Pallestra*. Na sjeveru grada nalazila se i *Villa Materada* u vlasništvu Čeha Miloša Sallača koju je reklamirao kao „Morska i klimatska banja pansiona Materada-Poreč“ (Blažević, 1987, 137). On se oglašavao na češkom jeziku i gostima je nudio ljetni smještaj s elegantnim sobama koje se moraju rezervirati prije i kuhinju s češkim narodnim jelima.

U vodiču *Guida e pianta della città di Parenzo* Rine Canziani, tiskanom 1914., opisano je kako se u Poreču turizam razvijao ljeti i zimi.

U ljetnim mjesecima u Poreču se nudilo kupanje u moru, izleti brodom, ribarenje, šetnje duž obale i kroz borove šume, a u zimskim mjesecima Poreč se preporučivao kao ugodno utočište. Parobrodske pruge dvaput dnevno povezivale su Poreč s Pulom na jugu i Trstom na sjeveru. Poreč je bio povezan parobrodskim linijama, a dvaput dnevno željezničkom prugom Trst – Buje – Motovun – Višnjan – Poreč. Porečka željeznička stanica bila je povezana s gradom poštanskim autobusom koji je prevozio putnike i njihovu prtljagu. Poreč, Baderna i Pazin bili su povezani i autobusnom linijom jednom dnevno, a pošta se iz Poreča za Tar i Vrsar prenosila konjima. Uz navedene hotele i svratišta u Poreču se gostima nudio smještaj u privatnim kućama preko posrednika u papirnici *Greatti*: „In varie case private si affittano appartamenti per forestieri; rivolgersi presso la cartoleria Greatti, via Grande Decumana“. Ribari i barkajoli su na rivi vozili goste na kratke izlete morem, a izlete na kopnu organizirali su *vetturali* (vlasnici automobila) te su se nudili izleti biciklima (Blažević, 1987, 182).

Godine 1914. tiskan je i vodič Antonija Pogatschniga pod naslovom *Guida di Parenzo* u kojem se, uz opise grada i njegove kulturne baštine, nalazi i karta grada. Zanimljivo je da se i u ovom vodiču navodi kako je Poreč poseban iz dva razloga. Prvo, Poreč se opisuje kao grad bogate antičke baštine te kao jedan od rijetkih gradova koji su do danas zadržali dvije glave rimske ulice; Decumanus i Cardo Maximus. Drugo, Poreč je važan kao primjer rijetke ranokršćanske umjetnosti; kompleksa Eufrazijeve bazilike. Uz to, u djelu se nalazi poglavlje *Visita della città* u kojem se detaljno prikazuje koje se znamenitosti grada može posjetiti; Marafor, rimski hramovi, bazilika, episkopalna palača, kanonika (Pogatschnig, 1914). Još jedan turistički vodič autorice Ade Šestan tiskan je 1923. (Blažević, 1984). Od 1845. tiskano je sveukupno četiri od najvažnijih turističkih vodiča posvećenih gradu Poreču.

Novi prospekt Poreča tiskan je 1925. pod nazivom *Piano e comunicazioni della città di Parenzo stazione balneare climatica (Plan i komunikacije grada Poreča kao kupališno klimatske stanice)*. S jedne strane nalazila se skica Istre s označenim pomorskim, željezničkim i autobusnim linijama. S druge strane nalazio se plan grada Poreča s nazivima ulica, hotela, kupališta i s 42 reklamna priloga. U Poreču se nalazio i *rent-a-car*, mogućnosti iznajmljivanja automobila Fiat 501 kod Andrea Rotte,

a za jedan kilometar vožnje plaćale su se dvije lire uz popuste za duže relacije. Već tada je sve informacije o turizmu u Poreču besplatno davala *Direzione della stazione climatico balneare* (Blažević, 1987). Na sljedećoj slici prikazane su turističke publikacije na kojima se Poreč reklamirao kao klimatsko lječilište i morsko kupalište, a informacije o posjetu grada mogle su se dobiti od strane *Comitato Pro Movimento Forestieri* (Vukonić, 2007).

Slika 1. Trojezične turističke reklame

Izvor: Vukonić, B. (2007, 43).

Prema određenim izvorima broj turističkih noćenja kulminirao je 1928., kada je zabilježeno 7746 noćenja, a prosječno vrijeme boravka posjetitelja povećalo se na tri do četiri dana (Vukonić, 2007). U sljedećoj tablici prikazani su brojevi posjetitelja i noćenja u Poreču u ljeti od 1926. do 1929.

Tablica 1. Broj posjetitelja i noćenja u Poreču od 1926. do 1929. godine

		Srpanj	Kolovoz	Rujan	Ukupno
1926.	Turisti	321	364	252	937
	Noćenja	421	1660	340	2412
1927.	Turisti	291	417	288	996
	Noćenja	879	905	478	2262
1928.	Turisti	900	797	292	1989
	Noćenja	2500	4552	694	4746
1929.	Turisti	320	270	187	877
	Noćenja	1304	1146	582	3032

Izvor: Blažević, I. (1987, 207). *Povijest turizma Istre i Kvarnera*. Opatija: Otokar Keršovani, str. 207.

Najviše posjetitelja u Poreču bilo je iz Austrije i Čehoslovačke, a prema broju posjetitelja hotel *Riviera* je dvanaest godina (od Prvoga svjetskog rata do 1926.) radio samo sezonski. Hotel je bio vrlo zapušten, a 1926. ponovo ga otvara i reaktivira Rikard Ketzlar (Blažević, 1987). Period svjetske ekonomske krize (1929. – 1932.) predstavljao je stagnirajuće turističko razdoblje za Poreč, s minimalnim brojem turističkih dolazaka i noćenja, a tadašnje novine *Corriere Istriano* istaknule su kako „Poreč predstavlja mrtvu točku u pogledu prometa stranaca“ (Blažević, 1984).

Tridesetih godina 20. stoljeća u turističkim prospektima Poreč se i dalje reklamirao kao morsko kupalište i zimsko lječilište na istarskoj obali, a prospekti su tiskani na talijanskom, njemačkom i mađarskom jeziku. *Direzione della stazione climatico balneare* u kojoj su turisti mogli dobiti besplatne turističke informacije nalazila se na Rivi Dante u Poreču (Blažević, 1987).

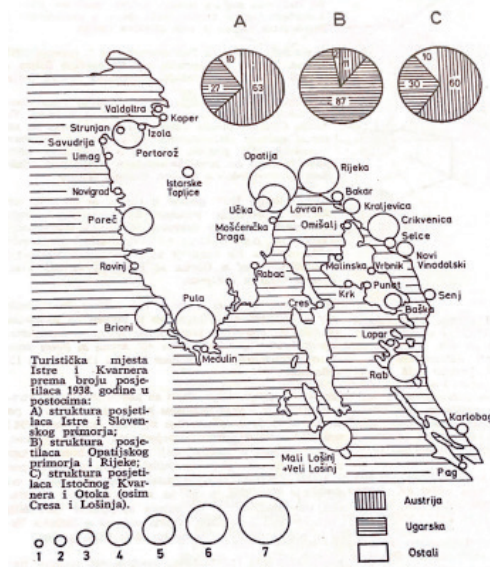
Slika 2. Sadržaj naslovnih stranica turističkoga prospekta Poreča

Izvor: Blažević, I. (1987, 244).

Prema podacima iz 1934. godine u Poreču su se nalazili sljedeći hoteli i njihovi smještajni kapaciteti: hotel *Riviera* s 49 kreveta, *Venezia* s 21 krevetom i hotel *Nazario Sauro* s 15 kreveta. Blažević (1987) je izradio i grafički analizu (sl. 3) turističkih mjesta Istre i Kvarnera prema broju posjetitelja 1938., prema kojoj se može zaključiti da je Poreč bio vrlo posjećena turistička destinacija u Istri, približno kao Brijuni, a najviše posjetitelja u Istru dolazilo je iz Austrije i Mađarske.

Slika 3. Turistička mjesta Istre i Kvarnera prema broju posjetitelja 1938.

Izvor: Blažević, I. (1987, 257).

Malobrojna istraživanja ukazuju kako se u međuratnom razdoblju Poreč reklamirao i razvijao kao turističko središte *uvalizma*, specifičnog oblika zdravstvenoga turizma koji uključuje liječenje groždem, poznato još kao *ampeloterapija* ili *Traubenkur*. Kure groždem uključivale su uzimanje određenih obroka grožđa radi liječenja želučanih i crijevnih oboljenja, a francuski liječnici ustanovili su nakon Drugoga svjetskog rata da vino sadrži vitamin B12 koji pomaže liječenju slabokrvnosti. S namjerom kopiranja uglednih europskih središta zdravstvenoga turizma težilo se razvoju ovoga specifičnog oblika zdravstvenoga turizma na zapadnoj obali Istre, u Poreču i Valbandonu, te je upravo Poreč pokušao slijediti razvoj i

iskustva Cannesa i Carcassonnea u Francuskoj (Blažević, 1987, Vukonić, 2007, Zadel i Rudan, 2015).

ZAKLJUČAK

Zahvaljujući svojoj poziciji na Jadranu i Mediteranu, istarski gradovi su kao ključne luke i mjesta bogate kulturne baštine bili meka brojnim europskim intelektualcima i putopiscima. Njihovi putopisi posvećeni opisima istarskih (i ostalih Jadranskih) gradova služili su kao sredstvo Europljanima za upoznavanja s mitskim prostorima Jadrana. Veliki dio najistaknutijih europskih putopisaca posjetio je i Poreč, a njihovi putopisi sadržavaju brojne opise posvećene povijesti grada, njegovoj kulturno-povijesnoj baštini, uređenju i stanovnicima. Razvojem parobrodске linije *Austrijskoga Lloyd*a iz Trsta polovicom 19. stoljeća, Poreč je postao jedna od nezaobilaznih destinacija na Jadranu, a tijekom druge polovice 19. stoljeća brojni su poznati uglednici europske elite posjećivali grad. Povećanjem broja posjetitelja, sve većim brojem stacioniranih gostiju i sve manjim brojem izletnika, krajem 19. i početkom 20. stoljeća započinje gradnja moderne turističke infrastrukture; javnih kupališta, hotela, restorana, a uz to započinje i razvoj prvih turističkih atrakcija. Upravo je intenzivan razvoj modernoga turizma u tom periodu postavio temelje za daljnji razvoj turizma Poreča i Poreštine kroz drugu polovicu 20. stoljeća sve do danas.

Početak 20. stoljeća, Poreč je slijedio tadašnje trendove razvoja Austrijske rivijere, slijedeći tako razvoj Opatije, Rovinja i Brijuna. Analiza izvora potvrđuje da se Poreč do Drugoga svjetskog rata razvijao i reklamirao kao cjelogodišnja destinacija zimskoga lječilišta i morskoga kupališta, nudeći prije svega posjetiteljima odmor na području ugodne mediteranske klime. Ograničenje ovog istraživanja predstavlja nedostatak izvora kojim bi se potvrdilo u kojem se intenzitetu ovaj oblik turizma razvijao. Nedovoljno istraženi dio turističke povijesti Poreča je i razvoj *uvalizma*, oblika zdravstvenoga turizma liječenja grožđem, a koji svakako predstavlja zanimljiv izvor autorima za daljnje istraživanje.

Prethodna istraživanja autora (Legović, 2020) ukazuju da Poreč danas predstavlja razvijenu turističku destinaciju u Istri koju turisti posjećuju radi sunca i mora te destinaciju s vrlo izraženom sezonalnošću,

a provedenim istraživanjem očito je kako se grad početkom 20. stoljeća razvijao kao ljetno morsko kupalište i zimsko klimatsko lječilište, odnosno kao cjelogodišnja destinacija posebnih oblika turizma. Provedeno analitičko istraživanje ukazuje kako svi sekundarni izvori ističu važnu ulogu bogatoga kulturno-povijesnog nasljeđa grada: glavni motiv svih putopisnih djela, glavni motiv dolaska i sastavni dio razgledavanja grada. Danas je sama kulturna baština Poreča tek parcijalno valorizirana i nedovoljno prezentirana javnosti (Legović, 2020). Analitičko istraživanje ukazuje i na bogatu turističku tradiciju i povijest grada Poreča, a upravo ona može postati temelj daljnjega turističkog razvoja. Na lokalnoj razini potrebno je promišljati, u okviru interdisciplinarnih društvenih i humanističkih znanosti, o modelima održivoga turističkog razvoja Poreča, poštujući lokalne turističke tradicije te o održivoj valorizaciji i aktivaciji vrijedne kulturno-povijesne baštine sa svrhom razvoja cjelogodišnjega turizma posebnih interesa, upravo kako se porečki turizam razvijao i prije sto godina.

POPIS LITERATURE

Benassi, Loris; Maras Benassi, Hermina (2021). The History of Sports Tourism at the „Riviera“ in Poreč at the time of Socialist Yugoslavia. U Šalaj, Sanja; Škegro, Dario (ur.), *9th International Scientific Conference on Kinesiology* (665-669). Zagreb: University of Zagreb. Izvor: http://www.kif.unizg.hr/_news/16755/9-Conference-Kinesiology-2021-Proceedings-final%20za%20objavu%20web.pdf (pregledano 02. rujna 2021.)

Bertoša, Miroslav (1999). Jadransko putovanje: reporterski zapisi i romantičarske vizije Charlesa Yriarte (predgovor). U Yriarte, Charles, *Istra & Dalmacija* (5-8). Zagreb: Izdanja Antibarbarus.

Bertoša, Miroslav (2003). *Istra, Jadran, Sredozemlje, Identiteti i imaginariji*. Zagreb: Durieux.

Bertoša, Slaven; Giudici, Antonio (2013). Europski putnici u Istri od XV. do XIX. stoljeća, *Tabula*, vol. , br. 11, 7-35. Izvor: <https://hrcak.srce.hr/116819> (pregledano 02. rujna 2021.)

Bešker, Inoslav (2021). *Mediterran u književnosti*. Zagreb: Profil.

Blažević, Ivan (1984). *Turizam Istre*. Zagreb: Savez geografskog društva Hrvatske.

Blažević, Ivan (1987). *Povijest turizma Istre i Kvarnera*. Opatija: Otokar Keršovani.

Duda, Dean (2012). *Kultura putovanja*. Zagreb: Ljevak.

Dukić, Davor; Blažević, Zrinka; Plejić Poje, Lahorka; Brković, Ivana (2009). *Kako vidimo strane zemlje, Uvod u imagologiju*. Zagreb: Srednja Europa.

Gioseffi, Mauro (1925). *La costa istriana nella sua importanza climatologica e talassoterapica*. Venezia: Istituto Federale di Credito per il Risorgimento delle Venezie.

Istarska enciklopedija (2021). *Charles Yriarte*. Izvor: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1466/yriarte-charles> (pregledano 28. kolovoza 2021.)

Kandler, Pietro (1845). *Cenni al forestiero che vista Parenzo*. Trst: Lloyd.

Legović, Matteo (2020). *Poreč kao destinacija kulturnog turizma*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Izvor: <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:4866> (pregledano 20. rujna 2021.)

Monnesland, Svein (2019). *Istra i Kvarner očima stranaca*. Oslo: Syress Forlag.

Orlić, Drago (1990). *Srdačno, vaš Poreč*. Poreč: ADRIATIC.

Orlić, Drago (2006). *Poreč: povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, turizam*. Zagreb: Turistička naklada.

Orlić, Ivona (2007). Utjecaj masovnog turizma na domicilno stanovništvo Poreštine u doba socijalizma. *Etnološka tribina*, vol. 37, br. 30, 29-44. Izvor: <https://hrcak.srce.hr/22904> (pregledano 05. rujna 2021.)

Pogatschnig, Antonio (1914). *Guida di Parenzo*. Parenzo: A. Coana Editore.

Uljančić, Elena (2020). *Archivio Polesini: fonti per la storia di Parenzo*. Poreč: Zavičajni muzej Poreštine.

Urošević, Nataša (2014a). Mediteranski itinerari - Istra i Dalmacija u djelima europskih putopisaca. U Mirošević, Lena (ur.), *Dalmacija u prostoru i vremenu: Što Dalmacija jest, a što nije*. Zbornik radova međunarodnog

znanstvenog skupa povodom 10. godišnjice obnove zadarskog sveučilišta (273-281). Zadar: Sveučilište u Zadru.

Urošević, Nataša (2014b). The Brijuni Islands – recreating paradise: media representations of an élite Mediterranean resort in the first tourist magazines. *Journal of tourism history*, 6, 122-139. Izvor: https://www.researchgate.net/publication/272370468_The_Brijuni_Islands_-_recreating_paradise_media_representations_of_an_elite_Mediterranean_resort_in_the_first_tourist_magazines (pregledano 02. rujna 2021.)

Urošević, Nataša; Urošević-Hušak, Jelena (2016). Fortisovim stopama - Hrvatsko-talijanski odnosi u putopisima prosvjetiteljstva. U Balić-Nižić, Nedjeljka; Borsetto, Luciana; Jusup Magazin, Andrijana (ur.), KNJIŽEVNOST, UMJETNOST, KULTURA IZMEĐU DVIJU OBALA JADRANA I DALJE OD MORA IV. (139-158). Zadar: Sveučilište u Zadru.

Vukonić, Boris (2007). *Plava Laguna 1957.-2007*. Poreč: Plava Laguna.

Yriarte, Charles (1999). *Istra & Dalmacija*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.

Zadel, Zrinka; Rudan, Elena (2015). POVIJESNI RAZVOJ SMJEŠTAJNIH KAPACITETA I PODUZETNIŠTVA U OBALNOM DJELU ISTARSKOG POLUOTOKA U HRVATSKOJ. U Šuligoj, Metod (ur.), *RETROSPEKTIVA TURIZMA ISTRE* (143-200). Koper: Založba Univerza na Primorskem.

A SUMMARY OF THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE CITY OF POREČ - FROM THE EARLY TRAVEL BOOKS TO THE SECOND WORLD WAR

ABSTRACT

Thanks to its position on the Adriatic and the Mediterranean, Istria has been visited by numerous European travellers over the centuries, to whom its rich ancient heritage has served as an inspiration for creativity. With the development of modern tourism in the middle of the 19th century, the first tourist destinations, i.e., climatic health resorts, were established on the Istrian peninsula. The aim of this paper is to analyse the historical development of tourism in the city of Poreč, one of the most famous tourist destinations in Croatia today, by analysing secondary sources. The first part of the paper is dedicated to the analysis of early travelogues and travellers who, from the period of the late Middle Ages and the Renaissance until the 19th century, visited and described the city of Poreč. The main part of the paper analyses, in detail, the historical development of tourism in the area of the city of Poreč from the middle of the 19th century to the Second World War. This is a period that marks the beginning of the modern tourist development of the city; the publication of the first tourist guides, organized visits to the city and the development of modern tourist infrastructure. The emphasis of the research is focused on the development of Poreč as a destination of summer sea baths and climatic health resorts, which indicates that Poreč, more than a hundred years ago, was a year-round destination of special forms of tourism.

Keywords: history of tourism, travelogues, cultural heritage, Poreč.